

Folkloristens fältarbete och arkivering som process

*Input & Output. The Process of Fieldwork, Archiving and Research in Folklore*¹ är resultatet av projektet "Folkloristens fältarbete och arkivering som process" som Nordic Network of Folklore (NNF) och

¹ *Input & Output. The Process of Fieldwork, Archiving and Research in Folklore.* Ed. by Ulrika Wolf-Knuts in collaboration with Anders Salomonsson et al. Turku 2001. (NNF publication 10.) 191 s.

NorFa står bakom. Projektdeltagarna ville utvärdera relationerna mellan folkloristisk dokumentation, arkivering och forskning både i historiska och moderna sammanhang. Speciellt intresserade man sig för att problematisera hela arkiveringsprocessen, där en frusen företeelse blir avskuren från sin kontext. Här var Agneta Liljas doktorsavhandling *Föreställningen om den ideala uppteckningen 1997* en fruktbar utgångspunkt. Boken är den tionde i

serien NNF publications, och kan ses som en fortsättning på *Vägen till arkivet* (NNF publications 4). Redaktören Ulrika Wolf-Knuts beskriver i den inledande artikeln arkiven som kulturelement och därmed som kulturbundna. Hon framhåller även att folkloristisk forskning utförs av individer, knutna till kulturella miljöer. Allt arkivmaterial består därför av små bitar av kulturer, som valts ut av fältarbetare eller personal och sedan plockas ut ur arkivet och presenteras som en intakt kultur. Boken ser alltså så att säga på arkivväsendets folklore. De nio skribenterna representerar olika institutioner runtom i Nordeuropa, och ger oss en välnyanserad bild av arkivens positioner från slutet av 1800-talet framåt, samt sneglar på framtidens utmaningar.

Ett tema i boken är insamlingsmetoder i fält. Charlotte Hagström beskriver förhållandet mellan insamlare och informanter i folkloristikens barndom och idag utgående från material på LUF. Hon visar hur insamlarna idag har bytt position från att ha sett sig själva som den förmanande forskningsledaren med överlägsen bildning till att framstå som stödande rådgivare och förvaltare av det insamlade materialet. Vidare lyfter Hagström fram att arkiven idag uppfattar folkloren som personligt knuten till informanten, snarare än som regionalt förankrad. Idag är det även naturligt att arkiven betjänar informanterna, medan förhållandet under 1900-talets första decennier i stort sätt var det omvända. Fredrik Skott tar i sin tur upp schismerna mellan två svenska arkiv på 1930-talet, mellan Västsvenska Folkminnesarkivet och Uppsala Landsmålsarkiv. Genom att studera korrespondensen mellan arkiven visar Skott hur oense man var arkiven emellan om metoder, medel och mål under traditionsarkivens tidiga år. Det blir tydligt att det inte bara var det bästa sättet att samla in folklore som grälet gällde, utan även akademisk och personlig prestige. Skott pekar samtidigt på att det äldre arkivmaterialet inte endast speglar ett utdöende allmogesamhälle, utan att vi idag också kan skapa oss en bild av insamlarna, arkivens personal och informanterna. Alla tre parterna har varit med och skapat arkivalierna och därmed satt sin prägel på materialet.

Tiina Mahlamäki, Pasi Enges och Pille Rummel tar en titt på framtidens utmaningar för folkloristiken. Mahlamäki och Enges redogör för hur Åbo Universitet arbetar med att digitalisera sina idag älderdomliga stickordskataloger bestående av kopierade papperskort. Då de skapades sågs informationen som objektiv och liggande utanför informanten. Idag har man övergått till "collcards" som fylls i vid in-

tervjusituationen, och vars uppgifter förs in i universitetets databas. Fördelar, problem och arbetsgång i samband med de olika systemen tas upp. Slutsatsen är att den moderna informationstekniken gör arkivmaterialet lättare tillgänglighet, men den kräver eftertanke och etisk medvetenhet hos arkivpersonalen. Rummel beskriver ett fältarbete på Internet och tar upp källkritiska aspekter och metodproblem. Kan man överhuvudtaget anse materialet på "nätet" vara folklore, vem är i så fall folket som materialet representerar och kan man lita på uppgifterna man får av Internetanvändarna? Rummel anser att Internet är drömmen för läntolsantropologen, men att detta medium samtidigt kräver en starkare intuition och en bredare kunskapsmässig bakgrund än någonsin förr hos fältarbetarna.

Hanne Pico Larsen beskriver bekymmer som kan uppstå för folkloristen som skapar sitt eget material genom fältarbete. Hon berättar om sina intentioner inför en intervju, vilka går stick i stäv med vad som upplevs viktigt av informanten. Resultatet blir en intervju, som i stort sätt inte behandlar Pico Larsens på förhand bestämda tema, men som däremot rätt djupgående tar upp informantens livssituation. Intervjutillfället utvecklar sig till en mycket personlig session, och Pico Larsen beskriver hur hon som forskare får lov att omvärdera målet med intervjun samt de etiska problem som uppstår. Frågor som vilket slags material som bör finnas tillgängligt i offentliga arkiv blir därmed aktuella. Rósa Þorsteinsdóttir diskuterar sedan problematiken kring att forska i material insamlat av andra. Eftersom den stora merparten av arkivens (äldre) folkloristiska material är rumphugget genom att det saknar kontextuppgifter, frågar Þorsteinsdóttir sig om det alls är möjligt att använda dessa arkivalier i modern forskning. Hennes svar blir att så är fallet. Det knapphängiga materialet kan upplysa oss om företeelser som vi annars inte skulle ha någon möjlighet att undersöka. Þorsteinsdóttir lutar ändå åt att det ultimata är att använda eget material, eftersom förutsättningarna att få fram bakgrundsfakta och kompletterande uppgifter då är gynnsammare. Þorsteinsdóttir behandlar med andra ord källkritiska ställningstaganden.

Dace Bula undersöker i sin artikel modern folketro i lettiska fiskares levnadsberättelser. Hon visar hur dagens fiskare luftar sina trosföreställningar i anekdoter, till skillnad från de raka trosutsagorna i de klassiska samlingsverken. Fiskarna skulle på en direkt fråga svara att de inte är vidskepliga. Bula framhåller att de är medvetna om att de i de utomstående, även forskares, ögon blir ett slags represen-

tanter för sitt lokalsamhälle. Eftersom ingen idag vill verka ålderdomlig och vidskeplig relaterar fiskarna till den gamla folktron genom att berätta anekdoter om hur det kan gå, utan att för den delen göra en personlig trosutsaga. Detta för Bula in på frågor om hur de klassiska folkloristerna fick fram trosutsagorna som sedan trycktes upp i samlingsvolymen. Artikeln visar att folkloren är beroende av sin kontext och att inget enskilt textfragment kan tas ut ur sitt sammanhang och framställas som en trosutsaga.

Susanne Österlund-Pötzsch har låtit traditionsarkiven och deras personal själva bli informanter genom att låta de anställda besvara frågelistor om verksamheten. Genom svaren på dessa frågelistor ger artikeln oss en hel del statistik över traditionsarkiven i Norden. Frågorna tar upp såväl basuppgifter som namn, personalstyrka och dess utbildning, men berör också samlingar, metoder, registrering av material, vem som har tillgång till arkivalierna, publikationsverksamhet och framtidsutsikter. Frågelistsvaren ger bland annat vid handen att ett av de vanligaste problemen för personalen är små resurser och underbemanning. Personalen vill gärna modernisera arkiven, men resurser för detta finns inte att tillgå.

Att öka tillgängligheten till arkivalierna genom att förenkla sökningar anses viktigt. Österlund-Pötzsch har genom frågelistorna inventerat arkivens verksamhet och öppnat dörren för en kritisk analys om skärningspunkten för dokumentation, analys och arkivering. Detta var en önskan hos de forskare som står bakom boken.

Input & Output är skriven av folklorister som arbetar inom eller i anslutning till traditionsarkiv för andra verksamheter inom samma bransch. Målgruppen är alltså rätt smal. Bokens material tar oss så att säga aldrig längre än till arkivens ytterväggar. Att traditionsarkiv finns och kommer att finnas även i framtiden är en självklarhet. Inte heller diskuteras vad som borde finnas i ett arkiv eller vem traditionsarkiven ska se som sin målgrupp, nämligen forskarna, informanterna eller allmänheten. *Input & Output* ger ändå en vid översikt när det gäller folkloristiskt fältarbete och arkivering. För branschens anställda och andra intresserade kommer boken säkerligen att ge många aha-upplevelser och värdefulla insikter.

Johanna Björkholm